

TARİH TETKİKLERİ DERGİSİ

JOURNAL OF HISTORICAL STUDIES

Cilt/Vol.: 2-Sayı/Issue:4

Başvuru/Submitted: 2 Aralık 2024/2 December 2024

Aralık 2024/December 2024

Kabul/accepted: 27 Aralık 2024/27 December 2024

<https://tarihtetkikleri.com>

DOI Number: 10.5281/zenodo.14563431

Araştırma Makalesi/Research Article

Altı ayda bir yayınlanan hakemli, tarih dergisi
A refereed history journal published every six months

Osmanlı Seferlerinde İaşe Teminine Bir Örnek: 1615 Tarihinde Sinan Çavuş'un Et Tedarik Görevi

Süleyman POLAT*

Özet

Osmanlı seferlerinde iaşe organizasyonunun en önemli parçalarından birisi et teminiydi. Seferler esnasında bu işi koyun eminleri yürütmüştü. Koyun eminleri eti büyük ölçüde küçükbaş hayvanlardan özellikle koyunlardan tedarik etmeye çalışmışlardı. Nitekim bu çalışmada Sinan Çavuş'un I. Ahmet döneminde Kara Mehmet Paşa'nın 1615-1616 tarihlerinde seraskerlik yaptığı Revan Seferi esnasındaki et teminine odaklanılmıştır. Sinan Çavuş aynı rütbeyle Kuyucu Murat Paşa ve Nasuh Paşa'nın doğu seferlerinde koyun eminliği görevini yürütmüştü. Bundan dolayı olsa gerek ki önceki seferlerde edindiği deneyimleriyle Kara Mehmet Paşa'nın Doğu Seferi'nde de görevi yine O sürdürmüştü. İşte bu çalışmada Sinan Çavuş'un koyun teminine odaklanan muhasebe kayıtları incelenmiştir. Bunlardan birisi Sinan Çavuş'un tüm sefer esnasında yürüttüğü iştirallerine dair bilgiler ihtiva eden ruznamçe defteridir. Bir diğeryse Sinan Çavuş'un uhdesinde tutulan seferin ilk beş aylık periyodundaki verileri ihtiva eden muhasebe kayıdıdır. Özellikle bu ikinci muhasebe kaydı Sinan Çavuş'un et temin süreciyle ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir ve çalışmanın odaklandığı asıl kaynak olmuştur. Çalışmada bu kaynak derinlemesine değerlendirilmiş, Sinan Çavuş'un sefer için gerekli koyunları nasıl sağladığı, sağlanan koyunların nasıl dağıtıldığı ve bu süreçte Sinan Çavuş'un diğer faaliyetleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelime: Sefer İaşesi, Et Temini, Sinan Çavuş, Kara Mehmet Paşa, Revan Seferi

Provisioning the Ottoman Campaigns: Sinan Çavuş and the Meat Supply Task of 1615

Abstract

One of the most critical aspects of provisioning during Ottoman military campaigns was meat supply. This task was primarily managed by officials known as koyun eminleri who predominantly procured meat from small livestock, particularly sheep. This study focuses on Sinan Çavuş's role in meat provisioning during the Revan Campaign (1615-1616) under the command of Kara Mehmet Pasha during the reign of Sultan Ahmed I. Sinan Çavuş had previously served as a koyun emini during the eastern campaigns of Kuyucu Murat Pasha and Nasuh Pasha. His extensive experience from earlier campaigns apparently led to his reappointment for the same role during Kara Mehmet Pasha's Eastern Campaign. This study examines accounting records specifically related to Sinan Çavuş's sheep procurement activities. One of these sources is a ruznamçe detailing the transactions Sinan Çavuş conducted throughout the campaign. Another crucial source is an accounting record containing data from the first five months of the campaign, which was maintained by Sinan Çavuş. This second source offers detailed insights into the meat procurement process and serves as the primary focus of the study.

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, suleymanpolat@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1939-7293.

By analyzing these records, the study reveals how Sinan Çavuş procured the necessary sheep for the campaign, how these sheep were distributed, and his other related activities during this period.

Key Words: Campaign Provisions, Meat Supply, Sinan Çavuş, Kara Mehmet Pasha, Revan Campaign

Giriş

Osmanlı seferlerinin iâşesinde et, tahıl ürünleriyle birlikte askerin gündelik öğünündeki temel gıda maddelerinden biriydi. Özellikle kırmızı et erken modern dönem Osmanlı seferlerinde askerin iâşesinin önemli bir parçası olmuştu. Dönem itibarıyla kırmızı etin temininde büyük baş hayvanlar yerine küçükbaş hayvanlar tercih edilmiş, bu tercihte ilk sırayı açık ara koyun almıştı. Nitekim askerin et ihtiyacında koyun temin edilemediği zamanlarda diğer büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar tercih edilmişti¹.

XVI ve XVII. yüzyıllarda düzenlenen seferlerde ordu için gerekli et ihtiyacını temin ile meşgul olan görevli koyun ya da ganem emini ismiyle anılmaktaydı. Bu görevlinin koyun (ganem) emini olarak adlandırılmasının nedeniyse ordunun et ihtiyacının büyük çoğunluğunun koyun etinden karşılanmış olmasıydı. Koyun emininin görevi, ilk olarak ordu için gerekli koyunların satın alım sürecini yönetmek, sürsat² mukabilinde gelen koyunları ordu adına teslim almak³ ve satın alınan yahut sürsat ile gelen hayvanların kapıkulu askerlerine dağıtılmasını sağlamaktı. Buna ilaveten bazı durumlarda ordu için satın alınan koyunların çeşitli sebeplerden ötürü halka geri satış işini de yürütmüştü⁴. Ancak koyun emininin ordu içerisindeki temel vazifesi ordunun et ihtiyacını temin etmektir⁵.

Sefer organizasyonu içerisinde koyun eminleri ön plandaki görevlilerdendi. Nitekim diğer kronik yazarlarından farklı olarak askeri teşkilat içerisinde doğrudan yer alan Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi bu hususa dikkat çekmişti. Topçular Kâtibi dönemin diğer kroniklerinden farklı olarak sefer öncesi yapılan atamalara yer verirken pek çok defa koyun eminlerine de değinmişti. Bu vesileyle birçok seferdeki koyun emininin ismini doğrudan zikretmişti. Mesela 1597-98 Satırcı Mehmet Paşa'nın Avusturya Seferi'nde koyun emini Mehmet Çavuş'tu. 1603 tarihinde Malkoç Ali Paşa'nın Avusturya'ya karşı düzenlediği seferdeyse koyun emini olarak önce Habib Çavuş atanmış, ardından daha sonra sadrazamlığa kadar yükselecek olan Mere Hüseyin Çavuş⁶ görevlendirilmişti⁷. Kuyucu Murat Paşa'nın meşhur Celali Seferi'nin ilk yılında (1607) Perviz Çavuş koyun eminliğini yürütmüştü⁸. Anlaşılacağı üzere XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başında seferlerde görevlendirilen koyun eminleri çavuş rütbesindeydi. Nitekim çalışmaya konu olan koyun emini Sinan da bunlardan bir diğeriydi.

XVII. yüzyılın ilk yarısında IV. Murat dönemi uzun soluklu doğu seferlerinde koyun eminleri önemli vazifeler üstlenmişti. Nitekim 1628 tarihinde Hüsrev Paşa'nın Abaza isyanını bastırdığı seferde

¹ Az miktarda da olsa beyaz et tüketilmekle birlikte asıl tercih koyundan sağlanan kırmızı etti. Bkz. Süleyman Polat, *IV. Murat'ın Revan Seferi Organizasyonu ve Stratejisi*, ATASE Yay., Ankara 2015, s.256.

² Sürsat sefer esnasında reayadan un, arpa, koyun, bal, odun, yağ gibi maddelerin talep edildiği bir mükellefiyettir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lütfi Güçer, *XVI-XVII Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 93-114.

³ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defteri (Bundan sonra MAD), 4433, s. 10.

⁴ Ömer İşbilir, *XVII. Yüzyıl Başlarında Şark Seferlerinin İlaşe, İkmal ve Lojistik Meseleleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996, s. 147.

⁵ Polat, *IV. Murat'ın Revan Seferi Organizasyonu*, s. 323.

⁶ II. Osman ve I. Mustafa döneminin ön plandaki devlet adamlarındandır. II. Osman'ın hallinden sonra I. Mustafa döneminde sadaret makamına geçmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fikret Sarıca, "Mere Hüseyin Paşa", *DİA*, C. 19, İstanbul 1999, s.8-9.

⁷ Topçular Kâtibi, *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, C.2, Ankara 2003, s. 198, 398, 403.

⁸ Süleyman Polat, "Kuyucu Murat Paşa'nın Celali Seferi Finansmanı", *Ege Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/2, Aralık 2014, s.589.

ordunun koyun eminliğini Mehmed Bey yürütmüştü⁹. Yine Hüsrev Paşa'nın 1630-1631 yılındaki Bağdat Seferi'nde koyun emini Saadet Ağa'ydı. Ancak IV. Murat'ın bizzat katıldığı Revan ve Bağdat seferlerinde bu görevi Şaban Ağa üstlenmişti. Her ne kadar iki sefer arasında bir zaman aralığı var gibi gözükse de Revan Seferi'nden sonra ordunun bir kısmı Diyarbakır'da kışlakta kalmış, Revan Kalesi'nin Safeviler tarafından kuşatılmasının ardından Şubat 1636'da kışlak sonlandırılmış ve Revan'a yardım için harekete geçilmişti¹⁰. Tüm bu zaman diliminde ve sonrasında başlayan Bağdat Seferi hazırlıklarında Koyun Emini Şaban Ağa görevinin başında kalmıştı. Nitekim Şaban Ağa'nın Revan Seferi hazırlıkları sürecinde 22 Ekim 1633'de başlayan görevi 10 Ocak 1640 tarihine kadar fasılasız devam etmişti¹¹. Tıpkı Şaban Ağa gibi Osmanlı Devleti'nin doğu seferlerinde öne çıkan bir diğer koyun emini Sinan Çavuş'tu.

Çalışmaya konu olan Koyun (Ganem) Emini Sinan Çavuş ordu için et temini konusunda deneyimli bir görevliydi. Nitekim Kuyucu Murat Paşa'nın 1607-1608 tarihleri arasındaki Celali Seferi'nde Perviz Çavuş'tan sonra koyun eminliğini yürütmüştü¹². Yine Kuyucu Murat Paşa'nın bir başka doğu seferinde 1019 Rebiyülevvel'inin başlangıcından 1020 Safer ayının sonuna (24 Mayıs 1610-13 Mayıs 1611) kadar bir yıllık periyotta koyun temini görevinde bulunmuştu¹³. Buna ilaveten Sadrazam Kuyucu Murad Paşa'nın ölümünü ve Nasuh Paşa'nın serasker olmasıyla devam eden, 1020 Rebiyülevvelinin başlangıcından aynı senenin Cemaziyelahirinin sonuna (14 Mayıs 1611-8 Eylül 1611) kadar yaklaşık 4 aylık periyotta da bu görevi sürdürmüştü¹⁴.

Sinan Çavuş'un önceki görevlerine dair birkaç ayrıntı verecek olursak, Kuyucu Murat Paşa'nın Celali Seferi esnasında kendisine ordu hazinesinden koyun iştirası için 8.337.347 akçelik bir tahsisat yapılmıştı¹⁵. Yine, Kuyucu Murat Paşa'nın 24 Mayıs 1610-13 Mayıs 1611 tarihleri arasında seraskerlik yaptığı bir diğer doğu seferinde (Tebriiz Seferi) Sinan Çavuş 87.194 adet koyun temin etmişti. Temin ettiği bu koyunların 75.729 adedi kapıkulu kasaplarına tevzi edilmiş ve karşılığında 3.203.350 akçe bedel alınmıştı. Geriye kalan koyundan 5.772 adedi "amel mande" olduğundan satılmış ve 5.690 adedinin bir kısmı in'âm¹⁶ olarak yeniçerilere dağıtılmış, bir kısmı kurban bayramında kullanılmış ve bir diğer kısmıysa Safevi elçisinin ihtiyaçları mukabilinde harcanmıştı¹⁷. Sinan Çavuş 14 Mayıs 1611-8 Eylül 1611 tarihleri arasındaki bir diğer görevinde 48.870 adet koyun temin etmişti. Sinan Çavuş'un birbirini takip eden bu iki görevinin yeni bir başlıkla kaydedilmesinin muhtemel sebebi Kuyucu Murat Paşa'nın ölümü ve yerine Nasuh Paşa'nın atanmasıydı. Bununla birlikte Sinan Çavuş'un bu koyun muhasebesinin kısa sürmesinin en önemli sebebi Nasuh Paşa'nın Safevi Devleti ile sulh arayışına girmesiydi. Neticede sulh girişimi olumlu sonuçlanmış, herhangi bir askeri harekât olmadan barış antlaşması imzalanmıştı¹⁸. Bu nedenle toplanan koyunların yaklaşık 1/4'ü bölgedeki cemaatlere sonradan talep edilmek şartıyla dağıtılmıştı¹⁹.

Sinan Çavuş, Kuyucu Murad Paşa ve Nasuh Paşa'nın şark seferlerinde koyun eminliği vazifesinde edindiği deneyimden ve üstlendiği görevleri başarılı bir biçimde sürdürmesinden dolayı,

⁹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Tasnifi, IV. Murad (Bundan sonra *AE.SMRD.IV*), 1/57.

¹⁰ Polat, *Revan Seferi*, s.49-50,404-407.

¹¹ Şaban Ağa'nın bu süreçteki koyun teminine dair faaliyetleri için bkz. Süleyman Polat, "IV. Murat Devri Revan ve Bağdat Seferlerinde Et Temini ve Tevzi Hususundaki Faaliyetler", *Kalede Nefer, Seferde Ordu Esarette Asker: Osmanlı Devleti'nde Savaş, Toplum ve İlaşe*, Editörler: Süleyman Polat, Ü.Gülsüm Polat, Selenge Yay., İstanbul 2022, ss. 11-48.

¹² Polat, "Kuyucu Murat Paşa'nın Celali Seferi Finansmanı", s. 587,589.

¹³ MAD 7174, s. 6.

¹⁴ MAD 7174, s. 20.

¹⁵ Polat, "Kuyucu Murat Paşa'nın Celali Seferi Finansmanı", s. 589.

¹⁶ Padişah adına Osmanlı merkez hazinesinden verilen aynı yahut nakdî hediye, ihsan. Bkz. Filiz Karaca, "In'âm", *DİA*, C. 22, İstanbul 2000, s.259-260.

¹⁷ İşbilir, *a.g.t.*, s. 53, MAD 7174, s. 6-7.

¹⁸ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C. III, İstanbul 1950, s. 257.

¹⁹ İşbilir, *a.g.t.*, s. 51, MAD 7174, s. 20.

(Kara) Mehmet Paşa'nın 1615 yılında başlayıp 1616 yılında Revan'ı iki ay kuşatmasıyla²⁰ son bulan doğu seferi esnasında da aynı vazifeyi sürdürmüştü.

I. Ahmet dönemindeki son Safevi seferini komuta eden Damat, Kara ya da Öküz lakaplı Mehmet Paşa 23 Rebiyülahır 1024'te (22 Mayıs 1615) Üsküdar'a geçerek seferin son hazırlıklarını gerçekleştirmişti. Yaklaşık 20 gün sonra da buradan hareketle aynı yılın Şaban (Ağustos/Eylül) ayında Halep kışlağına ulaştı²¹. Sinan Çavuş'un koyun emniyeti vazifesi de ordunun Üsküdar'da bulunduğu tarihlerde başlayıp seferin sonuna kadar sürmüştü²².

Çalışmada Sinan Çavuş'un koyun emniyetine dair kayıtlarını ihtiva eden iki kaynak temel alınmıştır. Bunlardan biri sefer esnasında tutulan ve sefere dair birçok mali kayıtla birlikte koyun iştirasına dair bilgileri de ihtiva eden 16 Cemaziyülevvel 1024-6 Safer 1026 (13 Haziran 1615- 13 Şubat 1617) tarihleri arasında kapsayan bir ruznamçe defteridir²³. Bu kaynakta sefer esnasında Sinan Çavuş'un koyun temini dâhilinde ordu hazinesinden aldığı parayla yürüttüğü iştiraların kayıtları mevcuttur. Bunlar ilgili defterden tespit edildiği ölçüde temel alınan diğer kaynakla tamamlayıcı olacak şekilde çalışmada yer almıştır. Çalışmada kullanılan bu kaynak önemli veriler ihtiva etmesine karşın, Sinan Çavuş'un iştirâ sürecine, dahası diğer koyun temin yöntemlerine ve dağıtımına dair tüm verileri içermemektedir. Bu nedenle çalışmada Sinan Çavuş'un koyun emniyeti görevini daha dar bir aralıkta ancak daha bütüncül bir biçimde yansıtan muhasebe kayıtları öncelikli kaynak olarak incelenecektir. Nitekim ilgili kaynak 12 Cemaziyülevvel 1024'den başlayıp 12 Şevval 1024'e (9 Haziran 1615-4 Kasım 1615'e) kadar Sinan Çavuş'un koyun emniyeti sürecine dair muhasebe kayıtlarını barındırmaktadır²⁴. Anlaşılacağı üzere bu zaman aralığı koyun emniyeti olarak Sinan Çavuş'un seferde ilk vazifesini yürüttüğü, İstanbul'dan Halep'e hareket eden ve Halep kışlağında kalan ordunun belirtilen tarihe kadar et ihtiyacının karşılandığı dönemdir.

1. Mehmet Paşa'nın Revan Seferi'nde Sinan Çavuş'un Et Temini Çabaları

Sinan Çavuş'un et temini sürecinde 12 Cemaziyülevvel 1024-12 Şevval 1024 (9 Haziran 1615-4 Kasım 1615) tarihleri arasında tuttuğu muhasebe kaydında, genel olarak ilgili zaman diliminde ordu için gerekli koyunların temin ve tevzi sürecine dair bilgiler mevcuttur. Bu temel bilgilerin yanında ordu için hangi yöntemlerle koyun temin edildiği, bu süreçte yaşanan bazı sorunlar ve tabii ki temin edilen ve dağıtılan koyunların fiyatları hakkında bazı bilgiler bulunmaktadır. Buradan hareketle ifade edilecek ilk ve en temel bilgi, koyun teminine dair ana finansman kaynağının ordu hazinesi olduğuydu. Dolayısıyla en yetkili mali sorumlular seferin seraskeri Mehmet Paşa ve Anadolu defterdarlığıyla beraber ordu defterdarı olan Mustafa Efendi'ydi. Anlaşılacağı üzere Sinan Çavuş koyun temin ve tevzi sürecinde bu iki yetkilinin altında görevini yürütmüştü.²⁵

Sinan Çavuş'un muhasebe kayıtları incelendiğinde, 5 aylık koyun temini sürecinde 1.590.386 akçelik bir meblağ tasarruf etmişti. Lakin yukarıda da ifade edildiği gibi bu miktarın 1.513.666 akçeyle en önemli kısmı ordu hazinesinden gönderilen tutardı. Dahası koyun satışından elde edilen 48.300 akçe ile sürsat bedeli olarak alınan 28.420 akçe koyun temininde hiç kullanılmamış, muhasebe kaydının gelir kısmının yanında bakiye faslına da bu rakamlar aynen işlenmişti. Anlaşılan Sinan

²⁰ Danişmend, *a.g.e.*, C. III, s. 264. Mahmut Ak, "Damat Mehmet Paşa", *DİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 505.

²¹ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, C.I, İstanbul 1287, s. 368-369. Topçular Kâtibi farklı tarihlendirmelere bu olayı anlatsa da Kâtib Çelebi'nin verdiği tarihler belgedeki tarihlerle daha tutarlıdır. Bkz. Topçular Kâtibi, *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi*, C. I, s. 634-639. Ayrıca Bkz. Hasan Beyzade Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, Haz. Şevki Nezih Aykut, C.III, Ankara 2004, s. 888, 925.

²² Sinan Çavuş'un bu seferdeki koyun emniyetine dair ilk tarih 12 Cemaziyülevvel 1024 (9 Haziran 1615) yani ordunun Üsküdar'dan hareketinden az önceye dayanmaktadır. Bkz. MAD 5872, s. 44. Bunun yanında başarısız Revan Kalesi kuşatmasının akabinde sadrazamın ve ordunun Erzurum'da olduğu dönemde de görevini yürütmüştü. Nitekim Sinan Çavuş'un Erzurum'da olduğu zamana dair tespit edilen son tarih 16 Muharrem 1026 (27 Ocak 1617)'dir. Bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Kamil Kepeci Tasnifi (Bundan sonra KK), 1902, s. 275.

²³ Bkz. KK 1902.

²⁴ MAD 5872, s. 44-47.

²⁵ MAD 5872, s. 44.

Çavuş'un koyun tedarik sürecinde bir takım gelirler toplanmışsa da sefer için gelir toplama Sinan Çavuş'un işi olmadığından, bu gelirler bakiye kısmında kalmış ve ordu hazinesine iade edilmişti. Bir başka ifadeyle Sinan Çavuş bağlı bulunduğu malî ve idarî birimden bağımsız bir tasarrufta bulunmamış, sadece ordu hazinesinden gönderilen miktarı kullanmıştı.

1.1 Sinan Çavuş'un Satın Alım (Mübayaa) ile Temin Ettiği Koyunlar

Sinan Çavuş'un koyun temini noktasında belki de en zorlandığı aşama satın alma yöntemiyle koyun tedarikiydi. Revan Seferi'nin bahsedilen beş aylık periyodunda toplamda 9.999 koyun satın alınmıştı. Satın alımlarda dikkat edilecek en önemli husus koyun sayıları ve koyun başına ödenen birim tutardı. Nitekim bu süreçte en fazla koyun satın alımı "rencber"ler tarafından gerçekleşmişti. Toplamda 6.347 adet koyun rencberlerin kontrolünde sağlanmış ve 1.074.830 akçelik bir ödeme gerçekleşmişti. Belgede özet olarak yer alan verilerde birden fazla kişi/görevli tarafından muhtelif tarihlerde yapılan satın alımlardaki koyun bedeli ayrı ayrı belirtilmemişti. Ancak bu muhtelif satın alımların ortalaması 169,34 akçe idi. Nitekim bu rakam satın alımla temin edilen koyunlara ödenen en yüksek bedeldi ve satın alınan koyunlar yaklaşık 2/3'ü bu bedel ödenerek temin edilmişti.

Rencberlerin "mübayaa" ettiği koyunlar dışında en fazla koyunu Yeniçeri Kasabı Mehmet 1.500 koyun satın alarak sağlamıştı. Satın aldığı koyun başına 120 akçe ödeme yapan Yeniçeri Kasabı Mehmet, toplamda 180.000 akçe ödeme yapmıştı. Mehmet'in satın aldığı koyunlar için yaptığı ödeme toplam tutar içerisinde ikinci sırada yer alsa da koyun başına ödediği rakam oldukça makuldü. Bu kayıta bir diğer dikkat çeken husus et tevziatıyla görevli yeniçeri kasabının et temini konusunda da yardımda bulunmuş olmasıdır. Bir diğer önemli satın alma "Bi-marifet-i Ağa" ibaresiyle gerçekleşmişti. Muhtemelen bu tabir "Ganem Ağası" yani Koyun Emni Sinan Çavuş'u ifade etmekteydi. Nitekim ağa marifetiyle 1.252 koyun, 175.280 akçe bedelle satın alınmış ve koyun başına 140 akçe ödenmişti. Koyun başına ödenen bu miktarla 5 aylık periyotta en pahalı satın alımlardan birini teşkil etmişti. Bununla birlikte bu süreçte en uygun koyun satın alımı Türkmen Mehmet tarafından sağlanmıştı. Türkmen Mehmet²⁶ 900 koyun için 90.000 akçe ödemiş yani her bir koyunu 100 akçeye satın almıştı²⁷. Sinan Çavuş'un yürüttüğü koyun "mübayaa"sı sürecinde toplamda 1.520.110 akçe ödenmişti. Satın alınan 9.999 koyunun ortalama maliyeti ise yaklaşık 152 akçeydi. Bununla beraber hesaplamada dikkat çeken husus, koyun alımı için Sinan Çavuş'a verilen 1.513.666 akçenin bu iş için yetmediğiydi. Nitekim hesapların izahında da bu durum belirtilmiş ve 6.417 akçelik bir fazla ödemenin yapıldığı ifade edilmişti²⁸. Nitekim bu rakam bedel olarak toplanan tutardan ayrı tutulmuş ve bir mahsuplaşmaya gidilmemişti.

Tablo 1: Sinan Çavuş'un 12 Cemaziyülevvel 1024-12 Şevval 1024 (9 Haziran 1615-4 Kasım 1615) Tarihleri Arasında Satın Aldığı Koyunlar

Mübayaa Yapan	Koyun Miktarı	Koyun Başına Ödenen Miktar	Toplam Ödenen
Yeniçeri Kasabı Mehmet	1.500	120	180.000
Rencberler	6.347	169,34	1.074.830
Ağa marifetiyle	1.252	140	175.280

²⁶ Bir başka kaynakta Türkmen Mehmet "Hacı" lakabıyla kaydedilmiştir. Bkz. KK 1902, s. 44.

²⁷ MAD 5872, s. 44. Ruznamçe defterinde bu süreçteki iştiraları yürüten diğer görevliler isimlerine dair bazı bilgilere ulaşılabilmektedir. Mesela Türkmen Hüseyin, Kara Ali ve Hacı Derviş koyun emini izniyle iştiraları yürüten diğer görevlilerdi. Bkz. KK 1902, s. 44, 45.

²⁸ MAD 5872, s. 42. Bununla beraber hesaplamalar tekrar toplandığında ödemelerde 27 akçelik bir sapma olduğu anlaşılmaktadır.

Türkmen Mehmet	900	100	90.000
Toplam/Ortalama	9.999	152,02	1.520.110

Kaynak: MAD 5878

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Sinan Çavuş'un bu görevi çerçevesinde en zorlandığı konulardan birisi iştirah ile koyun teminiydi. Özellikle Halep kışlağında sonra seferin ilerleyen safhalarında iştirahla koyun temini artmış ve buna bağlı olarak zorluklar yaşanmıştı. Sinan Çavuş için bu süreci zorlaştıran etkenlerin başında izlenmesi gereken bir protokolün bulunmasıydı. Koyun iştirahı için önce ordu hazinesinden bir para alınacak sonra bu para iştirahı gerçekleştiren görevlilere dağıtılacaktı. Sinan Çavuş'un topladığı meblağı doğrudan iştirah işinde kullanamaması, bu meblağı önce ordu hazinesine teslim etmesi iştirah prosedürünü zorlaştıran unsurlardandı. Bunun yanında ordu için stoklanamayan ve elde bulunmayan bir iştirah maddesini dışarıdan temin etmek ayrı bir zorluktu. Bu nedenle -Tablo 2'de de görüleceği üzere- koyun iştirahı yakın tarihlerde olsa dahi fiyatlar farklılık gösterebiliyordu. İfade edildiği gibi Sinan Çavuş'un koyun iştirahına dair bir kısım veriler sefer ruznamçe kayıtlarından öğrenilebilmekteydi. Buna göre 12 Şevval 1024 (4 Kasım 1615)'den sonra kışlakta kalınan yaklaşık 5 aylık dönemde²⁹ 20.337 koyun satın alındığı tespit edilmiştir³⁰. En fazla koyun iştirahı hareket halindeki ordunun ihtiyacını karşılamak için yapılmıştı. Nitekim ordu Halep'ten hareket edip Revan önlerine gelene³¹ kadar 43.149 koyun satın alındığı görülmektedir³². Ordu Revan Kalesi'ni kuşatması ve sonraki süreçte 6.075 koyun satın alınmıştı³³. Lakin defter incelendiğinde özellikle kuşatmanın sürdüğü tarihlerde³⁴ koyun iştirah sürecinin yavaşladığı görülmektedir³⁵. Ordu hareket halindeyken iştirahlar farklı görevliler tarafından yürütülmüştü. Bununla beraber iştirah sürecinde özellikle bir görevli dikkat çekmekteydi. Nitekim Yeni il voyvodası Mehmet ordu Halep ile Erzurum arasındaki güzergahta ilerlerken farklı tarihlerde 18.671 koyunun iştirahını tamamlamıştı³⁶. Sinan Çavuş'un iştirah ile temin ettiği koyunların birim fiyatına en uçtaki rakamları çıkartarak bakacak olursak 120 ila 222 akçe arasında değiştiği görülmektedir. Ancak Tablo 2'deki verilerin genel ortalamasına bakıldığında birim başına 150,5 akçelik bir ortalama ile koyunların satın alındığı görülmektedir. Bununla beraber şunu ifade etmeliyiz ki iştirah esnasında koyunların ağırlığı, cinsi, durumu gibi faktörler ve mevsimsel etkiler koyun fiyatlarını anlık belirlemiştir³⁷. Fiyat çizelgesindeki dalgalanmanın sebebi ifade edilen bu durumdur. Öyle ki bu etkenler Sinan Çavuş'un iştirah sürecinde karşılaştığı zorluklardır. Son olarak tüm bu verileri sağlamlamasına karşın ilgili ruznamçe defterinden Sinan Çavuş'un toplamda tam olarak kaç koyunun iştirahını sağladığı tespit edilememektedir. Nitekim Tablo 2'den de görüldüğü üzere bazı iştirahlar için ordu hazinesinden sarf edilen meblağ belirtilmiş, ancak bu miktar karşısında kaç koyun alındığı ifade edilmemişti. Nitekim kayıtlardaki bu eksiklik iştirah edilen koyun sayısının tam tespitini engellemektedir.

²⁹ Ruznamçe defterine göre 16 Rebiyülevvel 1025 (3 Nisan 1616) tarihinde ordu Halep'ten ayrılmıştır. Bkz KK 1902, s. 141. Dönemi anlatan kroniklerde verilen tarih farklılıklar göstermektedir. Nitekim Katib Çelebi ordunun hareket tarihini 7 Rebiyülevvel olarak vermektedir. Kâtib Çelebi, *Fezleke*, C.I, s. 374. Topçular Kâtibi ise Rebiyülevvel ayının sonu olarak göstermektedir. Bkz. Topçular Kâtibi, *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi*, s. 640.

³⁰ KK 1902, s. 93-138.

³¹ Ruznamçe defterine göre 28 Şaban'da Revan'a ordu ulaşıyor. KK 1902, s. 219.

³² KK 1902, s. 153-216.

³³ KK 1902, s. 224-274.

³⁴ Ruznamçe defterine göre ordu 28 Şaban ile 28 Şevval'da arasında Revan'da bulunuyor. Bkz. KK 1902, s. 219-244.

³⁵ Sadece koyun iştirahı için Sinan Çavuş tarafından 160.000 akçe verildiği anlaşılıyor. Bkz. KK 1902, s. 234.

³⁶ KK 1902, s. 155, 159.

³⁷ Bkz. Polat, "IV. Murat Devri Revan ve Bağdat Seferlerinde Et Temini", s.35-36.

Tablo 2: Sinan Çavuş'un 12 Şevval 1024-10 Muharrem 1026 (4 Kasım 1615-18 Ocak 1617) Tarihleri Arasında Satın Aldığı Koyunlar

Tarih	İştirâ Edilen Koyun Adedi	Toplam Ödenen Rakam	Koyun Başına Ödenen Miktar
13 Zilkaide 1024	250	51.250	205
14 Zilkaide 1024	900	90.000	100
28 Zilkaide 1024	1.500	270.000	180
28 Zilkaide 1024	3.430	615.000	180
2 Zilhicce 1024	580	69.600	120
27 Zilhicce 1024	600	60.000	100
2 Muharrem 1025	1.200	240.000	200
6 Muharrem 1025	600	120.000	200
28 Muharrem 1025	1.252	175.260	140
2 Safer 1025	534	106.648	200
6 Safer 1025	-	500.300	-
6 Safer 1025	1.700	54.000	-
6 Safer 1025	381	60.960	160
8 Safer 1025	1.771	-	-
11 Safer 1025	1.171	239.900	205
16 Safer 1025	-	-	-
17 Safer 1025	1.578	315.666	200
25 Safer 1025	1.407	281.400	200
4 Rebiyülevvel 1025	-	96.992	-
11 Rebiyülevvel 1025	530	106.000	200
12 Rebiyülevvel 1025	953	189.000	198
17 Rebiyülahir 1025	2.000	280.000	140
20 Rebiyülahir 1025	700	98.000	140
21 Rebiyülahir 1025	500	70.000	140

21 Rebiyülahir 1025	545	76.600	140
22 Rebiyülahir 1025	10.000	1.400.000	140
24 Rebiyülahir 1025	530	74.200	140
3 Cemaziyülevvel 1025	-	119.400	-
15 Cemaziyülevvel 1025	541	74.340	137
15 Cemaziyülevvel 1025	6.100	854.000	140
15 Cemaziyülevvel 1025	1.500	210.000	140
21 Cemaziyülevvel 1025	724	101.360	140
26 Cemaziyülevvel 1025	308	43.120	140
9 Cemaziyelahir 1025	592	86.432	146
16 Cemaziyelahir 1025	320	51.200	160
16 Cemaziyelahir 1025	2.433	413.610	170
22 Cemaziyelahir 1025	849	135.840	160
Selh-i Cemaziyelahir 1025	2.696	421.905	156,5
6 Recep 1025	2.556	400.000	156,5
27 Recep 1025	1.186	154.180	130
27 Recep 1025	500	65.000	130
15 Şaban 1025	3.798	514.260	135,5
15 Şaban 1025	4.771	572.520	120
12 Ramazan 1025	996	118.580	120
Gurre-i Şevval 1025	-	160.000	-
Gurre-i Zilhicce 1025	2.713	654.720	241
6 Zilhicce 1025	240	44.400	185
12 Zilhicce 1025	392	72.540	185
15 Zilhicce 1025	30	6.300	210
17 Zilhicce 1025	314	55.490	176,5
19 Zilhicce 1025	265	62.190	234,5
23 Zilhicce 1025	222	43.160	194,5

26 Zilhicce 1025	224	42.530	190
Selh-i Zilhicce 1025	222	50.055	225,5
10 Muharrem 1026	419	92.960	222
10 Muharrem 1026	38	9.880	260
Toplam	69.561	11.226.348	-

Kaynak: KK 1902

1.2 Sinan Çavuş'un Tevziat Öncesi Son İşlemi: 5 Aylık Periyotta (9 Haziran 1615-4 Kasım 1615) Temin Edilen Toplam Koyun ve Sınıflandırılması

Sinan Çavuş'un bir koyun emini olarak nasıl çalıştığını gösteren 5 aylık muhasebe kayıtlarında, temin edilen koyunların dağıtılmadan önce bir sınıflandırmaya tabi tutulduğu görülmektedir. Bu sınıflandırma koyunun temin yöntemi ve cinsine göre yapılmıştır. Buna göre sınıflandırmada en fazla koyun 24.371 adetle kıvırcık koyunu olmuştur. Bu cinsin ne şekilde temin edildiğine dair bir bilgi yoktur. Lakin Sinan Çavuş'un muhasebe kayıtlarında kıvırcık koyunlarına ödeme yapıldığına dair bir veri de bulunmamaktadır. Muhtemelen bu koyunlar ordu hazinesinden ödeme yapılmadan bir yükümlülük çerçevesinde temin edilmiştir. Kıvırcık koyunundan sonra 16.532 adetle sürsat kapsamında temin edilen koyun kayıtlarda yer almıştır. Ne var ki sürsatla temin edilen koyunların kimlerden, nasıl temin edildiğine dair veriler de mevcut değildir. Son olarak ise yukarıda ayrıntıları verilen 9.999 adet iştiray ile sağlanan koyun yer almıştır. Tüm bunlarla beraber Sinan Çavuş beş aylık periyotta ordunun ihtiyacı için 50.902 koyun temin etmiştir³⁸. Sinan Çavuş'un topladığı ve sınıflandırdığı koyunlara oransal olarak bakıldığında, 47,9%'unu kıvırcık koyunu, 32,5%'ini sürsatla gelen koyunların, 19,6%'sını iştiray kapsamında temin edilen koyunla sağlandığı görülmektedir. Anlaşılacağı üzere seferin bu ilk aşamasında doğrudan iştirayla temin edilen koyun sayısı oldukça mütevaziydi. Oysaki 18 sene sonra bir başka Revan Seferi esnasında yine Halep'e giden ordunun koyun teminindeki vaziyet daha farklıydı. Koyun emini Şaban Ağa 1633'te İstanbul'dan Halep'e giden ordunun koyun teminiyle görevliydi. Yaklaşık iki aylık yolculuk süresinde temin ettiği 19.901 koyunun 61,65%'ini iştiray, 38,35%'ini sürsatla sağlamıştı³⁹. Dahası koyun temin ettiği Revan ve Bağdat seferlerinde de iştiray ön plandaki et temin yöntemi idi. Bu nedenle Sinan Çavuş'un seferin bu 5 aylık periyodunda iştirayla temin edilen koyun sayısının düşük olması oldukça dikkat çekicidir. Anlaşılan birbirine yakın zamanlarda gerçekleşmiş olsa dahi koyun eminleri koşullara göre farklı süreçler yürütebilmişlerdi.

Tablo 3: Sinan Çavuş'un 5 Aylık Periyotta Temin Ettiği Koyunlar

Temin Edilen Koyunun Türü ya da Yöntemi	Adet	Oran
Kıvırcık	24.371	47,9%
Sürsat	16.532	32,5%
İştiray	9.999	19,6%

³⁸ MAD 5872, s. 45.

³⁹ Polat, "IV. Murat Devri Revan ve Bağdat Seferlerinde Et Temini", s. 19.

Toplam	50.902	100%
---------------	---------------	-------------

Kaynak: MAD 5878

2. Sinan Çavuş'un Bir Diğer Önemli İş: Temin Edilen Koyunların Tevziatı

Mehmet Paşa'nın Revan Seferi'nin ilk beş aylık periyodunda Koyun Emini Sinan Çavuş'un en önemli işlerinden birisi farklı yöntemlerle temin ettiği koyunların dağıtımıydı. Nitekim Sinan Çavuş'un muhasebe defterine bakıldığında bu dağıtımın kasaplar vasıtasıyla gerçekleştiği görülmektedir. Bu süreçte genel itibariyle dağıtım kapıkulu sınıfına mensup askerlere yapılmıştı. Bu çerçevede temin edilen koyunlar altı kapıkulu birliğine et sağlayan dört farklı kasaba teslim edilmişti.

Sinan Çavuş en büyük tevziatı yeniçeri kasaplarına yapmıştı. Her ne kadar tevziatın ayrıntılarında asker sayısı belirtilmemişse de 28.025 adetle en fazla koyun yeniçerilere dağıtılmıştı. Öyle ki bu rakam yapılan tevziatın 66,33%'ünü oluşturmuştu. Dolayısıyla sefere iştirak eden askerler içerisinde en kalabalık sınıf yeniçeriler olmalıydı. Yeniçerilere dağıtılan koyunlara bakıldığında 11.814 adetle en fazla sürsat koyununun tevzi edildiği anlaşılmaktadır. Ardından 11.581 adet kıvırcık koyunun ve 4.630 adet iştira koyunun verildiği görülmektedir⁴⁰.

Kayıtlardan anlaşıldığına göre koyun başına kasaplardan bir miktar ücret de alınmaktaydı⁴¹. Bilindiği gibi kapıkullarının et ücretleri devlet tarafından sübvansede edilmekteydi. Bu çerçevede kıyye başına yeniçeriler 3 akçe ödeme yapmaktaydı ve geriye kalan miktar devlet tarafından karşılanmaktaydı. Koyun başına alınan bu miktarlar koyunlardan elde edilen ortalama et miktarına göre belirlenmişti. Bu sayede koyun başına alınan ücretten sınıflandırılan koyunların tahmini et miktarları hesaplanabilir, dolayısıyla koyunların et verimliliğine dair bir takım çıkarımlar yapılabilir. Bu çerçevede et verimliliği en az olan koyun Bozdoğan sürsatından gelen hayvanlardı. Nitekim sadece koyun başına 20 akçe bedel tahsil edilmişti. Eğer bu rakam sürsattan kaynaklı bir durum değilse bozdoğan koyunlarından elde edilen et miktarı 9-10 kg civarındaydı. Bir diğer et verimliliği düşük olan koyun ise kayıtlarda kıvırcık olarak geçen koyunlardı. Kıvırcık koyunlarından adet başına 28 akçe talep edilmişti. Nitekim bu rakam üzerinden yapılan hesaplamada kıvırcık koyunlarından ortalama 12-13 kg arası et elde edildiği anlaşılmaktadır. Et verimliliği en yüksek olan koyunlar satın alım yöntemiyle temin edilen koyunlardan sağlanmıştı. Buna göre satın alınan koyunların bir kısmından 40 ve bir kısmından 70 akçe bedel alınmıştı. Yine bu rakamlar üzerinden bir hesaplama yapıldığında 40 akçe alınan koyunlardan ortalama 17-18 kg ve 70 akçe bedel alınan koyunlardan ortalama 29-30 kg et elde edilmişti. Böylece Yeniçerilere dağıtılan koyunlardan 589.308 akçelik bir gelir sağlanmıştı. Buna mukabil tabloda dikkat çeken bir husus, sürsatla temin edilen koyunların büyük kısmından bedel alınmamış olmasıydı. Buna getirilebilecek açıklama sürsat kapsamında temin edilen koyunların önemli bir kısmına devlet tarafından bir bedel ödenmemiş olmasıdır. Nitekim Bozdoğan sürsatından elde edilen koyunlar için bedel talep edilirken, diğer sürsat koyunları için bir talebin olmaması bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir.

Tablo 4: Yeniçeri Kasabına Tevzi Edilen Koyunlar

Teslim Edilen Koyunun Türü	Adet	Koyun Başına Alınan Miktar	Toplam Miktar
Ağnam Kıvırcık	11.581	28	324.268
Ağnam İştira	1.760	70	123.300

⁴⁰ MAD 5872, s. 45.

⁴¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*, C. I, TTK Yay., Ankara 1988, s.254.

Ağnam İştiria	2.870	40	114.800
Ağnam Sürsat	10.462	-	-
Ağnam Sürsat (Bozdoğan)	1.352	20	27.040
Toplam	28.025	-	589.308⁴²

Kaynak: MAD 5878

Sinan Çavuş'un yürüttüğü et tevziatında yeniçerilerden sonra en fazla dağıtım cebecilere yapılmıştı. Cebeciler önem olarak Kapıkulu sınıfı içerisinde sipahi ve silahdarların gerisinde kalan bir sınıftı⁴³. Dahası cebeciler muharip bir sınıf değildi ve geri hizmet statüsünde olduklarından sayı bakımından yeniçeri, sipahi ve silahdarların sayısından çok daha az bir mevcuda sahipti⁴⁴. Buna rağmen Kara Mehmet Paşa'nın Revan Seferi'nin ilk beş aylık periyodunda yeniçerilerden sonra en fazla koyun tevzi edilen sınıf cebecilerdi. Dolayısıyla seferin ilk aşamasında kapıkulları içerisinde yeniçerilerden sonra savaşa iştirak eden en kalabalık grubu cebeciler oluşturmuştu. Bu beş aylık süreçte cebecilere 8.666 koyun dağıtılmıştı ve bu sayı dağıtılan toplam koyunun 20,51%'ini oluşturmuştu. Cebecilere dağıtılan koyunların sınıflarına göre dağılımına bakacak olursak, 4.020 adetle 46,4%'ünü kıvırcık koyunu ve 3.756 adetle 43,3%'ünü sürsat koyunlarının oluşturduğu görülmektedir. Geriye kalan 890 adet ile 10,27%'sini ise satın alınan koyunlar oluşturmuştu.

Cebecilere dağıtılan koyunlar için toplanan bedel miktarıysa yeniçerilerin ödediği birim miktarıyla aynıydı. Bu kapsamda her bir kıvırcık koyun için adet başına 28 akçe, iştiria koyunları için 40 ve 70 akçe ve bozdoğan sürsatından gelen koyunlar için 20 akçe olmak üzere toplamda 172.526 akçe koyun bedeli olarak alınmıştı. Bozdoğan koyunları dışında verilen 3.198 sürsat koyunu için bir bedel alınmamıştı⁴⁵.

Tablo 5: Cebeciler Kasabına Tevzi Edilen Koyunlar

Teslim Edilen Koyunun Türü	Adet	Koyun Başına Alınan Miktar	Toplam Miktar
Ağnam Kıvırcık	4.020	28	112.560
Ağnam İştiria	440	70	30.800
Ağnam İştiria	450	40	18.000
Ağnam Sürsat	3.198	-	-
Ağnam Sürsat (Bozdoğan)	558	20	11.160

⁴² Belgedeki toplam dikkate alınmıştır, 100 akçelik bir sapma mevcuttur.

⁴³ Kapıkulu ocaklarının yaya kısmına bağlı bulunan cebeci ocağı, yeniçerilere ait tüfek, kılıç, barut, fitil, kurşun, zırh gibi savaş levazımının tedariki, bakımı ve muhafazasını yapan sınıftı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, C. II, s.3-20; Abdulkadir Özcan, "Kapıkulu", *DİA*, C. 24, Ankara 2001, s. 347; Yasemin Kılıçarslan, "Cebeci" *DİA*, C.7, Ankara 1993, s.182-183.

⁴⁴ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, C. II, s.21-22.

⁴⁵ MAD 5872, s. 45.

Toplam	8.666	-	172.526⁴⁶
---------------	--------------	---	-----------------------------

Kaynak: MAD 5878

Kapıkulu sınıfı içerisinde Kapıkulu süvarileri -tıpkı yeniçeriler gibi- hükümdarın şahsına mahsus birliklerdi. Atlı askerlerden oluşan bu birlikler altı bölükten müteşekkildi. Bunların ilki ve en önemlileri sipah ve silahdar bölükleriydi. Daha sonra süreçte sağ ulufeciler ve sol ulufeciler (orta bölük), sağ garibler ve sol garibler (gureba birlikleri) olmak üzere 4 bölük daha eklenmişti⁴⁷. Sinan Çavuş'un tevziat yaptığı Kapıkulu süvarileri içerisindeyse sipahi, silahdar, gureba-yı yemin ve yessar bölüklerinden oluşmaktaydı. Bu tasnif içerisinde ilk olarak sipahi ve gureba-yı yemin bölükleri bir başlık altında kaydedilmişti. Nitekim sipahi ve gureba-yı yemin bölüklerine toplamda 2.780 adet koyun verilmişti. Bu rakam Sinan Çavuş'un toplam koyun dağıtımının sadece 6,6%'sını oluşturmaktaydı. Bu koyunların 1.818 adedi kıvırcık koyunu kalan 962 adediye sürsat koyunuydu. Sipahi ve gureba-yı yemin bölüklerine verilen sürsat koyunları için bir bedel alınmamıştı. Kıvırcık koyunu için adet başına aynı meblağ, yani 28 akçe tahsil edilerek toplamda 50.904 akçe bedel toplanmıştı⁴⁸.

Sinan Çavuş'un silahdar ve gureba-yı yessar bölüklerine dağıttığı koyun sayısı sipahi ve gureba-yı yemin bölüklerine tevzi ettiği miktar ile aynıydı. Bununla birlikte en temel fark silahdar ve gureba-yı yessar bölüklerine sadece kıvırcık koyunlarının dağıtılmış olmasıydı. Nitekim sipahi ve gureba-yı yemin askerlerine verilen bedelsiz sürsat koyunu silahdar ve gureba-yı yessar askerlerine verilmemişti. Dolayısıyla bedel alınarak dağıtılan koyun miktarı daha yüksekti ve bu çerçevede 77.840 akçelik bir bedel silahdar ve gureba-yı yessar kasaplarından alınmıştı. Böylece sipahi, silahdar ve gureba bölüklerine 5.560 adet koyun dağıtılmış ve karşılığında 128.744 akçelik bir bedel toplanmıştı⁴⁹.

Tablo 6: Sipahi, Silahdar ve Gureba Kasaplarına Tevzi Edilen Koyunlar

Kime Tevzi Edildiği	Teslim Edilen Koyunun Türü	Adet	Koyun Başına Alınan Miktar	Toplam Miktar
Sipahiler ve Gureba-yı Yemin Kasabına	Ağnam Kıvırcık	1.818	28	50.904
Sipahiler ve Gureba-yı Yemin Kasabına	Ağnam Sürsat	962	-	-
Silahdarlar ve Gureba-yı Yessar Kasabına	Ağnam Kıvırcık	2.780	28	77.840
Toplam	-	5.560	-	128.744

Kaynak: MAD 5878

Genel olarak Sinan Çavuş'un temin ettiği koyunları nasıl tevzi ettiğine bakıldığında, ilk olarak bedelsiz temin edilen, düşük maliyetli ya da et verimi az olan koyunların dağıtımına öncelik verildiği

⁴⁶ Belgedeki toplam dikkate alınmıştır, 6 akçelik bir sapma mevcuttur.

⁴⁷ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, C. II, s. 137, 146.

⁴⁸ MAD 5872, s. 46.

⁴⁹ MAD 5872, s. 46.

anlaşılmaktadır. Öyle ki sürsattan büyük çoğunluğu bedelsiz gelen 16.532 koyunun tamamı ilk olarak dağıtılmıştı. Yine daha düşük maliyetli ya da et verimi az olduğu anlaşılan kıvrırcık koyunun 20.199 adedi, yani 83%'ü kapıkulu bölüklerine tevzi edilmişti. Bununla beraber Sinan Çavuş ve ekibi daha yüksek maliyetli ve buna bağlı olarak et verimliliği yüksek olan iştirah koyununun dağıtımında daha temkinli davranmıştı. Nitekim satın alınan 9.999 koyunun 5.520'si, yani iştirah koyununun ancak 55%'inin dağıtımı yapılmıştı. Anlaşılabacağı üzere Sinan Çavuş'un koyun tedariki ve dağıtımı gelişigüzel bir biçimde gerçekleşmemişti. Bu süreç bedelsiz ve düşük masrafla temin edilen koyunların dağıtımına öncelik veren bir yöntemle yürütülmüştü. Bedelsiz ya da düşük maliyetli koyunların dağıtımına öncelik verilmesinin muhtemel sebebi sefer öncesi askerî sınıfın memnuniyeti yüksek tutmak olmalıydı.

Kapıkullarına gerçekleşen koyun dağıtım sürecinde vurgulanması gereken bir diğer husus dağıtım esnasında toplanan bedel miktarıydı. Yukarıda ifade edildiği üzere kapıkulu bölüklerine dağıtılan koyunlarla doğru orantılı olarak bir bedel toplanmıştı. Beş aylık periyotta kapıkullarından alınan koyun bedelinin toplamı 890.572 akçeydi. Bununla birlikte bu bedel piyasa koşullarının oldukça altındaydı. Nitekim aynı zaman diliminde Sinan Çavuş'un iştirah ettiği 9.999 koyun için ödediği miktarın 1.520.110 olduğu hatırlandığında, 27.629 koyun için bedel olarak alınan bu miktarın oldukça mütevazı kaldığı aşikardır.

3. Tevziattın Ardından Sinan Çavuş'un Son Görevi: Bakiyelerin Teslimi Yahut Değerlendirilmesi

Mehmet Paşa'nın doğu seferinin ilk beş aylık periyodunda Sinan Çavuş'un Koyun temini ve tevzi esnasında bir takım bakiyeler oluşmuştu. Nitekim bu bakiyelerden ilki toplanan fakat tevzi edilmeyen koyunlardan oluşan bakiyeydi. Diğeriyse kapıkulu kasaplarına dağıtılan koyunlara karşılık alınan nakdin oluşturduğu bakiyeydi. Sinan Çavuş son olarak tuttuğu muhasebe kayıtlarında koyun temini işi çerçevesinde oluşan bu bakiyelerin açıklamasını yapmıştı.

İfade edildiği üzere Sinan Çavuş ve ekibi 5 aylık zaman diliminde 50.902 koyun tedarik etmiş, toplanan koyunların 42.251'i dağıtılmış ve kapıkulu sınıfına dağıtılmayan 8.651 adet koyun bakiye kalmıştı. Toplanan koyunların "bakiye" kalmasının ya da "bakiye" tabiriyle kaydedilmesinin tek sebebi ihtiyaç duyulmayan kesim fazlası koyunların mevcudu değildi. Amacı dışında kullanılan yahut hiç kullanılmayan koyunlar da "bakiye" olarak değerlendirilmişti. Nitekim tedarik süreci tamamlanan ancak hiçbir biçimde değerlendirilemeden ölen 2.508 adet koyun bakiye olarak kaydedilmişti. Sinan Çavuş ve ekibi, kesilmeden ölen ya da et için kullanılmayacak kadar hasta olan bu koyunlardan herhangi bir maddi kazanç da sağlayamamıştı. Bununla beraber ölen koyunların sayısı Sinan Çavuş'un et tedarik sürecindeki kayıp miktarını da bize göstermektedir. Öyle ki Sinan Çavuş ve ekibinin topladığı koyunların 5%'i et ihtiyacı için kullanılmadan kaybedilmişti. Hiç şüphesiz bu kayıp bir ordu koyun emininin hesaplamalarına dâhil ettiği bir orandı ve tedarik planını bu kayıp oranına göre yapmak zorundaydı⁵⁰.

Ölen koyunlar dışında ordunun et ihtiyacı için kullanılmayıp satılan koyunlar da "bakiye" olarak değerlendirilmişti. Koyunların satılmasının temel sebebi "amel mande" olmaları, yani orduyla beraber hareket edemeyecek kadar hasta, yaralı yahut et verimi düşük zayıf koyunlar olmalarıydı. Nihayetinde 2.115 adet koyun "amel mande" gerekçesiyle satılmış ve "bakiye" olarak değerlendirilmişti. Satılan koyunlardan 152.800 akçe gelir elde edilmiş, bu gelirin 48.300 akçesi hazineye teslim edilmiş ve 104.500 akçesi bakiye kalmıştı. Bununla beraber ilgili rakamlardan satılan koyunların ortalama birim tutarını da tespit edebilmekteyiz. Buna göre koyunların ortalama satış bedeli 72,2 akçeydi. Bu miktarı çarpıcı kılan husussa kapıkullarına dağıtılan et verimi en yüksek, dolayısıyla en yüksek bedelle verilen koyunlardan bile yüksek bir bedelle satılmış olmasıydı. Bu koyunların büyük çoğunluğu zayıf, hasta dolayısıyla et verimliliği düşük koyunlar olduğu hatırlandığında "amel mande" olup satılan koyunların çok da ucuza elden çıkarılmadığı

⁵⁰ Nitekim IV. Murat'ın Revan ve Bağdat seferlerinde görevli Koyun Emni Şaban Ağa bu kaybı 2,3% olarak hesaplamıştı. Bkz. Polat, "IV. Murat Devri Revan ve Bağdat Seferlerinde Et Temini", s. 42.

anlaşılmaktadır. Yine çeşitli nedenlerle ücret alınmadan kapıkulları dışında dağıtılan yahut özel günlerde et için kullanılan koyunlarda “bakiye” kapsamında değerlendirilmişti. Bu kapsamda, yeniçerilere verilen bir ziyafette (yahni-yi yeniçeriyan), Ramazan Bayramı için verilen yemekte, Safevi elçisine ve Defterdar Mustafa Paşa'ya toplam 698 koyun bedelsiz verilmiş ve bu miktar bakiye olarak gösterilmişti. Tüm bunların dışında 3.330 adet koyun aynı biçimde Sinan Çavuş'un elinde bakiye kalmıştı. Bakiye kalan bu koyunların 1.252 adedi kıvırcık koyunu, 2.078 adediye “ağnam-ı kebir” olarak ifade edilen besili, et verimliliği yüksek koyunlardı⁵¹. Muhtemeldir ki aynı olarak bakiye kalan bu koyunlar seferin ilerleyen sürecinde kullanılmıştı.

Bakiye tutarının nakit faslını kasaplardan toplanması gereken koyun bedelleri oluşturmuştu. Nitekim kapıkulu kasaplarından dağıtılan koyunlar karşılığında toplanması gereken 890.572 akçenin 859.026 akçesi hazineye “guşet-i ganem” adıyla teslim edilmişti. Yine bu miktar içerisinde 25.000 akçelik bir tutar Ordu için koyun getiren çobanlara “harc-ı rah” olarak verildi. Ancak teslimat ve harc-ı rah ödemesinin dışında 6.546 akçelik bir bakiye tutar oluşmuştu⁵². Nitekim bu miktar sipahi kasaplarından tahsil edilemeyip bakiye kalan tutardı. Buna karşılık yeniçeri, cebeci ve silahdar kasaplarından tahsil edilmesi gereken meblağın tümü toplanmıştı.

Muhasebe kayıtları üzerinden yapılan incelemede Sinan Çavuş'un seferin ilk beş aylık periyodunda sorunsuz bir biçimde görevini yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Öyle ki Sinan Çavuş belirtilen zaman itibarıyla ordunun ihtiyacından fazla koyun toplamayı başarmıştı. Nitekim bu başarısı kendisine verilen bir hilatle ödüllendirilmişti⁵³.

Sonuç

I. Ahmet devrinde Kuyucu Murat Paşa, Nasuh Paşa ve Kara Mehmet Paşa'nın seraskerliklerinde doğuya önemli seferler gerçekleştirmişti. Özellikle bu üç seraskerin seferlerinde, Sinan Çavuş koyun eminliği vazifesini üstlenmiş, 1607-1617 tarihleri arasındaki seferlerde aktif görevde bulunmuştu. Ancak çalışmada Sinan Çavuş'un Kara Mehmet Paşa'nın 1615-1616 tarihli doğu seferindeki koyun eminliğine odaklanılmıştır. Nitekim bu süreçte Sinan Çavuş'un uhdesinde tutulan yahut onun koyun eminliğine dair bilgi ihtiva eden muhasebe kayıtlarından, sefer için koyunları sürsatla, iştirayla ya da bu iki yöntem dışında ordu hazinesinden ödeme yapılmadan (muhtemelen bunların bir kısmı da mükellefiyetle) temin ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle seferin ilk beş aylık periyodundan sonra Sinan Çavuş'un faaliyetlerini gösteren bir muhasebe defteri bulunmadığından, bu süreçte sadece sefer ruznamçelerinden iştiraya dair faaliyetleri takip edilebilmekte, kısacası bu iştiraya yöntemi diğer yöntemlerle kıyaslanamamaktadır. Bununla beraber Sinan Çavuş'un ilk 5 aylık koyun eminliği görevine bakıldığında koyun temin yöntemleri içerisinde iştiranın 20%'nin altında düşük bir oranda kaldığı görülmektedir. Özellikle iştiraya ile elde edilen koyun sayısının düşük olması ilk beş aylık periyotta Sinan Çavuş'un ödeme yapmadan koyun temin ettiğini göstermektedir. Koyun temin sürecinde koyun eminlerinin ön plana çıkan yönteminin iştiraya olduğu hatırlandığında, Sinan Çavuş'un et temini ile ilgili görevinde olağan akışın dışında bir süreç geçirdiği görülmektedir. Bu sürece özgü bir koşulun gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buradan çıkan sonuçsa koyun eminlerinin öncelikli olarak iştiraya dışındaki yöntemleri tercih ettiği, eğer bu yöntemlerle koyun sağlayamıyorlarsa iştiraya başvurduklarıdır.

Sinan Çavuş'un koyun tevcihine dair faaliyetlerini seferin ilk beş aylık periyodunda takip edebilmekteyiz. Nitekim Sinan Çavuş'un bu süreçteki koyun tevcihine bakıldığında, 66,33%'lük oranla koyun dağıtımının büyük kısmını yeniçerilere yaptığı görülmektedir. Kapıkulları içerisinde yeniçerilere yapılan bu tevcihat şaşırtıcı değildir. Ancak cebecilere yapılan 20,51%, sipahi, silahdar ve

⁵¹ MAD 5872, s. 46.

⁵² MAD 5872, s. 46.

⁵³ KK 1902, s. 94. Sinan Çavuş'un hilatle ödüllendirilmesi bir kereye mahsus da değildi. Öyle ki 22 Safer 1025 (11 Mart 1616) tarihinde ikinci defa hilat almıştı. Bkz. KK 1902, s. 128.

gureba sınıflarına 13,2% oranında gerçekleşen tevcihat dikkat çekicidir. Nitekim cebecilere göre sefere çok daha kalabalık sayıda katılan kapıkulu sipahi, silahdar ve gureba sınıflarına az koyun tevcihi bu sefer özelinde farklı noktalardan biriydi. Bunun muhtemel nedeni ya sefere bu grubun ağırlıklı olarak sonradan dahil olması ya da özellikle kışlak aşamasında Sinan Çavuş'un görev sahasının dışındaki kışlaklara dağıtılmış olmasıydı.

Sinan Çavuş'un koyun tevzi esnasında bir diğer görevi "guşet-i ganem" ya da "koyun bedeli" olarak geçen bedeli toplamaktı. Nitekim genellikle kasaplar vasıtasıyla tahsil edilen bu bedel ordu hazinesine aktarılmış, yani Sinan Çavuş toplanan guşet-i ganem gelirlerini doğrudan koyun alımında kullanamamıştı. Bu durum Sinan Çavuş'un koyun tedarikinde malî yetkilerinin sınırını da göstermektedir. Öyle ki Sinan Çavuş guşet-i ganem gibi sürsat gelirlerini de koyun tedariki için kullanamamış, kendisine ordu hazinesinden yapılan iştiralarla bu işi yürütmüştür.

Koyun Emini Sinan Çavuş'un dikkat çeken bir diğer vazifesi "bakiye" faslında ifade edilen fazla koyunların değerlendirilmesiydi. Özellikle bu başlık altında Sinan Çavuş'un görevi esnasında hangi olumsuz durumlarla karşılaştığı görülmektedir. Nitekim hastalanan, zayıflayan ve ölen koyunlar bu görev esnasında planlanması gereken olasılıklardı. Bunun yanında ordunun et ihtiyacı için kullanılmayan koyunlar Sinan Çavuş tarafından satılmıştı. Anlaşılan Sinan Çavuş satın alma dışında gerekli durumlarda koyun satışını da gerçekleştirmişti ve bu durum koyun eminlerinin farklı bir görevi olarak karşımıza çıkmaktaydı.

Hiç şüphesiz Sinan Çavuş seferin ilk beş aylık zaman diliminde başarılı bir görev yürütmüştü. Nitekim Sinan Çavuş'un başarılı bir görev yürüttüğünü aldığı hilatten, topladığı koyunlardan ziyade minimum maliyetle çok koyun toplamasından anlıyoruz. Özellikle ağırlıklı olarak incelenen ve değerlendirilen seferin ilk beş aylık periyodunda iştirat koyununun oranının az olması bu durumun en bariz göstergesiydi.

Bibliyografya

1- Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Tasnifi, IV. Murad (AE.SMRD.IV), 1/57.

Kamil Kepeci Tasnifi (KK), 1902.

Maliyeden Müdevver Defteri (MAD), 4433; MAD 5872; MAD 7174.

2- Kitabî Kaynaklar ve Tetkik Eserler

AK, Mahmut, "Damad Mehmet Paşa", *DİA*, C. 28, Ankara 2003.

DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C. III, İstanbul 1950.

GÜÇER, Lütfi, XVI-XVII Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İstanbul 1964.

Hasan Beyzade Ahmed Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi*, Haz. Şevki Nezih Aykut, C.III, Ankara 2004.

İŞBİLİR, Ömer, *XVII. Yüzyıl Başlarında Şark Seferlerinin İaşe, İkmal ve Lojistik Meseleleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996.

KARACA, Filiz, "İn'âm", *DİA*, C. 22, İstanbul 2000, ss.259-260.

Kâtib Çelebi, *Fezleke*, C.I, İstanbul 1287.

KILIÇARSLAN, Yasemin, "Cebeci" *DİA*, C.7, Ankara 1993, ss. 182-183.

ÖZCAN, Abdulkadir, "Kapıkulu", *DİA*, C. 24, Ankara 2001, ss. 347-349.

POLAT, Süleyman, "IV. Murat Devri Revan ve Bağdat Seferlerinde Et Temini ve Tevzi Hususundaki Faaliyetler", *Kalede Nefer, Seferde Ordu Esarette Asker: Osmanlı Devleti'nde Savaş, Toplum ve İaşe*, Editörler: Süleyman Polat, Ü.Gülsüm Polat, Selenge Yay., İstanbul 2022, ss. 11-48.

POLAT, Süleyman, "Kuyucu Murat Paşa'nın Celali Seferi Finansmanı", *Ege Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/2, Aralık 2014, 563-603.

POLAT, Süleyman, *IV. Murat'ın Revan Seferi Organizasyonu ve Stratejisi*, ATASE Yay., Ankara 2015.

SARICA, Fikret, "Mere Hüseyin Paşa", *DİA*, C. 19, İstanbul 1999, ss.8-9.

Topçular Kâtibi, *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, C.2, Ankara 2003.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*, C. I, TTK Yay. Ankara 1988.

Ek 1: Sinan Çavuş'un 12 Şevval 1024-10 Muharrem 1026 (4 Kasım 1615-18 Ocak 1617) Tarihleri Arasında Tevzi Ettiği Koyunlara Karşılık Topladığı Bedel:

Tarih	Sinan Çavuş'un Ordu Hazinesine Teslim Ettiği Para	Ödemeyi Kimin Yaptığı
12 Şevval 1024	68.000	Yeniçeri Kasabı
12 Şevval 1024	20.000	Cebeci Kasabı
19 Şevval 1024	7.434	Yeniçeri Kasabı
25 Şevval 1024	5.664	Sipahi Kasabı
25 Şevval 1024	24.675	Cebeci Kasabı
Şevval sonu 1024	54.123	Cebeci Kasabı
2 Zilkade 1024	62.000	Yeniçeri ve Cebeci Kasabı
7 Zilkade 1024	4.779	
14 Zilkaide 1024	25.310	Yeniçeri ve Cebeci Kasabı
22 Zilkaide 1024	62.570	Yeniçeri ve Cebeci Kasabı
23 Zilkade 1025	80.000	Cebeci Kasabı
29 Zilkaide 1024	1.000	Yeniçeri Kasabı
14 Zilhicce 1024	83.000	Yeniçeri ve Cebeci Kasabı
28 Zilhicce 1024	2.000	-
12 Muharrem 1025	163.200	Yeniçeri ve Cebeci Kasabı
18 Muharrem 1025	13.275	Silahdar Kasabı
19 Muharrem 1025	80.000	Yeniçeri Kasabı
23 Muharrem 1025	3.363	-
28 Muharrem 1025	51.060	Yeniçeri Kasabı
4 Safer 1025	1.239	-
9 Safer 1025	3.186	-
16 Safer 1025	70.000	-
22 Safer 1025	5.150	-

27 Safer 1025	92.327	Yeniçeri Kasabı
11 Rebiyülevvel 1025	172.320	-
11 Rebiyülevvel 1025	40.000	-
3 REbiyülahir 1025	7.253	-
7 Rebiyülahir 1025	4.602	-
7 Rebiyülahir 1025	10.684	-
9 Cemaziyelevvel 1025	3.294	İbrahim Çelebi Katib-i Ulufeciyan-ı yemin
16 Cemaziyelevvel 1025	3.210	İbrahim Çelebi Katib-i Ulufeciyan-ı yemin
18 Cemaziyelevvel 1025	26.430	İbrahim Çelebi Katib-i Ulufeciyan-ı yemin
28 Cemaziyelevvel 1025	2.948	İbrahim Çelebi Katib-i Ulufeciyan-ı yemin
Gurre-i cemaziyelahir 1025	84.000	-
7 Cemaziyelahir 1025	6.000	-
23 Cemaziyelahir 1025	4.070	İbrahim Çelebi Katib-i Ulufeciyan-ı yemin
27 Cemaziyelahir 1025	100.000	Hacı ve Hüseyin Kethuda
Gurre-i Recep 1025	111.370	İbrahim Çavuş, katib-i ganem
13 Recep 1025	15.000	-
17 Recep 1025	150.000	Yeniçeri, Cebeci, Sipahi ve Silahdar Kasapları
7 Şaban 1025	200.000	Yeniçeri, Cebeci, Sipahi ve Silahdar Kasapları
24 Şaban 1025	126.340	Yeniçeri, Cebeci, Sipahi ve Silahdar Kasapları
15 Ramazan 1025	110.000	Yeniçeri Kasapları (Kerim ve Şaban)

21 Ramazn 1025	150.000	Yeniçeri, Cebeci, Sipahi ve Silahdar Kasapları
26 Ramazn 1025	113.000	Yeniçeri Kasapları (Kerim ve Şaban)
Gurre-i Şevval 1025	160.000	Yeniçeri Kasabı
7 Şevval 1025	260.000	Yeniçeri Kasabı
15 Şevval 1025	207.770	Yeniçeri Kasabı
15 Şevval 1025	10.529	Yeniçeri Kasabı
15 Şevval 1025	9.735	Yeniçeri Kasabı
15 Şevval 1025	1.858	Yeniçeri Kasabı
16 Şevval 1025	1.770	-
23 Şevval 1025	18.000	-
23 Şevval 1025	3.717	-
23 Şevval 1025	1.844	-
19 Zilkaide 1025	45.000	-
24 Zilkaide 1025	45.620	-
24 Zilkaide 1025	43.242	-
25 Zilkaide 1025	22.000	Yeniçeri Kasabı
28 Zilkaide 1025	20.896	Yeniçeri Kasabı
Gurre-i Zilhicce 1025	24.000	Yeniçeri Kasabı
4 Zilhicce 1025	66.240	Yeniçeri Kasabı (Sinan)
29 Zilhicce 1025	64.146	-
16 Muharrem 1026	2.400	Yeniçeri Kasabı

Kaynak: KK 1902